

Kriminološki pogledi na korupcijo

Janez Pečar*

Ius mutant nummi leges variantque ducati
Pravo menja denar, a zlatniki spreminjajo zakone

Korupcija, z vsemi pojavnimi oblikami in deviantnostjo, ki jo spremlja, prihaja zadnja leta v središče pozornosti vseh dejavnikov, ki se kakorkoli ukvarjajo z moralnim stanjem neke družbe. Tudi »politika« ne more glede tega stati ob strani, kaj šele znanosti, ki proučujejo »temne plati« človeške skupnosti. Družbe, ki jih pestijo tranzicijski procesi, gospodarska anarhija, razpadanje socialne države in sploh družbena nestabilnost, pa koruptibiliteta toliko bolj ogroža, kolikor manj so njihovi nadzorstveni mehanizmi sposobni pravočasno in uspešno reagirati na njene simptome. Pojav korupcije in vzročnost zanjo tudi dojemajo različno, pri čemer pravnoformalno sankcionirani pojavi nikoli niso edina ravnanja, ki vsebujejo korupciogene sestavine. Toda prepoznavanje korupcije moti njena prikritost, ki izhaja iz nezadostnega obvladovanja vseh tistih družbenih tokov in procesov, ki jo pogotujejo in motivirajo. Tudi politika, oblast in vlade pogosto ustvarjajo razloge za korupcijo, ki povzroča ne le individualne, ampak predvsem masovne posledice in zlasti terciarno viktimizacijo globalnih razmer. Zato si marsikje prizadevajo za neko antikorupcijsko politiko kot dela splošne kriminalne politike, s katero naj bi varovali tako gospodarjenje kot družbeno upravljanje.

Ker dobiva korupcija velike mednarodne razsežnosti skupaj z gospodarskoposlovnim in organiziranim kriminalom, jo moramo tudi pri nas začeti skrbno spremljati, proučevati in raziskovati ob nenehnem ugotavljanju, kaj se dogaja drugje in kako se ji upirajo tako kazenskopravno kot družbenomoralno. Korupciologija pa naj stopi iz svoje akademskosti in kriminološke antiutilitarnosti ob hkratni strankarski depolitizaciji boja zoper kakršnokoli korumpiranost na Slovenskem.

Ključne besede: podkupovanje, korupcija, korupciogeneza, korupciologija, korupcijska viktimiteta, kriminalna politika, raziskovanje

UDK 343.351/353

V zgodovini človeštva ni bilo družbe, v kateri ne bi bilo korupcije. Že med Rimljani je veljalo spoznanje, da je v »Rimu vse kupljivo« (Romae venalia esse), kar gotovo kaže na določeno družbeno in moralno vzdušje tistega časa. Od nekdanj je bilo torej s podkupovanjem mogoče nekaj dobiti, prejeti, doseči, obiti, si kaj priskrbeti, koga pretentati ali prehiteti in sploh imeti neko prednost, kar je bilo gotovo odvisno tudi od tolerantnosti in drugih okoliščin, ki pogojujejo koruptivnost, med katerimi družbenomoralne in gospodarske krize niso na zadnjem mestu.

Toda za korupcijo nikoli ni objektivnega podatkovnega gradiva, ker je to preveč prikrita deviantnost, storjena diskretno, ne glede na to, ali gre za legalne ali nelegalne dejavnosti, za katere je vedno ključno, da se dogajajo v krogu omejenega števila ljudi in največkrat brez posredovanja, četudi se temu ni vedno mogoče izogniti. Korupcija je navadno sistemski kriminal, obstaja zaradi dvojne morale, pojavlja se kot način mišljenja in spremlja najrazličnejšo kriminaliteto ali deviantnost. Zato se v zvezi z njo že od nekdanj oblikujejo zlasti naslednja vprašanja: katere vrste dejanj tvorijo korupcijo, kateri dejavniki prispevajo k temu, da mislimo, da so neka ravnanja bolj koruptivna od drugih in katere okoliščine sploh omogočajo nastajanje korupcije.¹

V središču korupciogeneze je večinoma na prvem mestu koristoljubnost, pri kateri predstavlja od-

pravljanje razlik med javnim in zasebnim posebno družbeno nevarnost, ker gre vedno za zlorabljanje neke službe. Zato korupcija ogroža gospodarsko poslovno ureditev in moralo in morebiti etične standarde posameznih poklicev, ko ljudje zapadajo podkupljivosti in se dajo zavesti podkupovanju. Po drugi strani pa dajalci podkupnin spreminjajo normativni sistem sebi v prid, zaradi česar bi lahko rekli, da korupcija omogoča prerazdeljevanje pravic, dobrin in ugodnosti in še česa na način, ki sicer ni dopusten, toda potreben. Vendar pa je »dejanje in sprejemanje« v ta namen kaznivo, kolikor ni samo nemoralno in zato zavržno ravnanje, ki terja družbeni odziv.

Ker korupcijskih pojavov in ljudi, vpletenih vanje, nikoli in nikjer ne odkrijejo veliko, se dogaja, da se znani storilci toliko bolj senzacionalizirajo, kolikor manj jih je in kolikor bolj so osebe, ki stoje za njimi, znane v javnem življenju, kolikor višje so na družbeni lestvici ali kolikor bolj pomembne vloge opravljajo. **Najbolj čustvene reakcije ustvarjajo prav privilegirani**, od katerih javnost pričakuje moralnost, kajti večina misli, da imajo kriminal v »zakupu« samo slabi ljudje. Toda korupcija se dogaja ne glede na politični sistem, ne glede na ravni razvoja in je ni mogoče pripisati samo določenim družbenim slojem.² Njena nevarnost pa je toliko večja, kolikor bolj se povezuje z gospodarskim kriminalom, organizirano kriminaliteto in strukturalno deviantnostjo. Prav to daje korupciji posebno težo, ker gre za nezanimarljive razsežnosti, domiselnost in ustvarjalnost oblik delovanja, ki jih ni le težko odkrivati,

* Janez Pečar, diplomirani pravnik, doktor znanosti, redni profesor za kriminologijo, 61000 Ljubljana, Rozmanova 2.

¹ Reed s. 195.

² Vazquez Nava, s. 167

marveč predvsem tudi dokazovati. Na to kažejo tudi naše izkušnje zadnjih let, ko se veliko » afer« spreminja v »milne mehurčke« in na koncu nič ne ostane.

Naše razmere v tem »prehodnem obdobju«, za katero so značilni: »transformacijska depresija, razpadanje socialne države, gospodarska anarhija, zniževanje realne življenjske ravni ter kriza vrednot«;³ pa »družbena nestabilnost, nezagotovljenost učinkovite politike in nevzpostavljenost omrežja za ustrezno politično odločanje«,⁴ poleg vseh ostalih simptomov socialne dezorganizacije, anomije in že od nekdanj vzpostavljenih korupcijsko civilizacijskih vzorcev na Balkanu⁵ itd. so ugodni temelji za skrite korupcijske procese, ki se včasih kažejo kot koristna dejavnost za pričakovane družbene premike. Hkrati pa ne gre spregledati individualnega pridobitništva in nemoralnosti. **Gospodarska anarhija in tranzicijski procesi ustvarjajo neslutene možnosti za koruptibiliteto**, ki ji mehanizmi nadzorstva niso kos, ker niso dorasli pojavom nove prihodnosti, ki se je že začela. Tudi javni škandali še niso zadostno opozorilo pred nevarnostjo grozeče korumpiranosti, ki prihaja k nam s pluralizmom družbenopolitične ureditve, z lastninjenjem kot grabežem politične moči, razslojevanjem slovenske družbe in prerazdeljevanjem neko družbenega premoženja.

Moralno stanje slovenske družbe z javnimi škandali in očitki na račun vodenja države vabijo k strokovnemu obravnavanju korupciogenih procesov in pojavov ter ljudi, ne nazadnje tudi zaradi omejevanja korupciogeneze. Politizacija vprašanja pa vnaša več škode kot koristi kljub klicem po budnosti in reagiranju — toda kakšnem, strankarskopoličnem, ker drugih ni?

1. Pojmovanje korupcije

Ob kakršnemkoli razmišljanju o korupciji velja vedno upoštevati različnost pogledov, ki jo zadevajo, in jih čestokrat določajo, ne le izkušnje, ampak tudi posamezna izhodišča, s katerimi jo opredeljujejo. Ti vidiki so lahko ekonomski, kulturni, politični in še kakšni, da sploh ne omenjam pravnih, ki so povsod najbolj restriktivni, ker večinoma dajejo **poudarek le »dajanju in sprejemanju«** nečesa, čeprav gre tudi za druga dejanja, ki imajo lastnosti

³ Kovač B.: Vračanje v kapitalizem, Mladina št. 2, 10. 1. 1995, s. 24.

⁴ Frane Adam: Rezultati tranzicije, Mladina št. 13, 28. 3. 1995, s. 26.

⁵ Golob, M. v navedbi A. H. Žerdin: V katerem Grmu tiči korupcija, Mladina 3. 5. 1994, s. 22.

korupcije. Hkrati ko nikoli ne gre prezreti ne le kakovostnih, ampak tudi količinskih sestavin, po katerih se ločijo drobna dejanja z nezatno nevarnostjo od morebitnih afer, neredko celo mednarodnih razsežnosti. Zato se »korupcija s skodelico kave«, poslovnimi obdarovanji, izrazi hvaležnosti in pozornosti nedvomno razločuje od tistih pojavov, ki merijo na zlorabo položaja, zaupanja, moči in še česa, ki niso več »kavalirski delikti« in zaradi katerih propadajo družbene vrednote, ker se z njimi presega tista raven na vrednostni lestvici, zaradi katere je ogroženo poštenje in se šteje kot dobiček, četudi izhaja samo iz »sive cone prava«.

Norme, ki torej določajo, kaj naj bi bila korupcija, **so ne le pravne, marveč tudi moralne in običajne in zato ali kazenskopravne ali družbene**. Za kazenski pregon velja poznati pravo katerekoli družbe, ki sankcionira ta dejanja, vendar ob pravnem opredeljevanju nikoli ne gre prezreti nepravnega. To pa zlasti zaradi tega, ker je tisto, kar ni samo pravo, marsikdaj bolj pomembno za moralo neke družbe kot vse drugo, iz česar izhaja grožnja napovedanega kaznovanja, ne glede na to, kako neko ravnanje ogroža zakonitost kakršnegakoli poslovanja, ki ga načanja tako aktivno kot pasivno podkupovanje oz. dajanje in sprejemanje podkupnine ali »podkupovalna drobna korupcija od globalne korupcije«⁶ itd. Slovenski kazenski zakonik sankcionira med kaznivimi dejanji zoper uradno dolžnost in javna pooblastila: jemanje podkupnine (267. člen) in dajanje podkupnine (268. člen); med kaznivimi dejanji zoper volilno pravico in volitve, sprejemanje podkupnine pri volitvah (168. člen) in med kaznivimi dejanji zoper gospodarstvo: neupravičeno sprejemanje daril (247. člen) in neupravičeno dajanje daril (248. člen). Gre torej za **deviacije v gospodarski poslovnosti, pri uradniškem poslovanju in za poštenost pri volitvah**. Korupcija že po teh opredelitvah navadno ni kriminal vsakogar, ker gre, razen morebiti pri volitvah, za ljudi, ki so vsaj na eni strani »kazenske dvojice«, vedno ljudje z določenimi pooblastili, ker gre za posameznike, do katerih ljudje gojijo zaupanje ali za ljudi, ki so poznani zaradi neke strokovnosti. Zato je vse troje: pooblastila, zaupanje in strokovnost nekaj pomembnega za koruptibilno delovanje in hkrati koristno za ugotavljanje korupciogeneze. Kajti pri teh lastnostih gre vedno po eni strani za neka področja družbenega delovanja in za možno dezorganiziranost, ki jo ustvarja korupcija, po drugi. Zato lahko nastajajo motnje v socialni organizaciji, hkrati ko so tovrstni pojavi lahko simptom »političnega zdravja in vitalnosti celotne

⁶ Golob, s. 1572.

družbe».⁷ Korupcija namreč načena vprašanje obstoja družbene ureditve, zlorablja različne dejavnosti, onemogoča javni red in ogroža družbeno ureditev na način, nevaren za sistem, ki ga morajo tako ali drugače varovati ustrezni nadzorni mehanizmi.

Zato od pravnih definicij, večinoma inkriminiranih v zakonodaji, **prihaja do dosti bolj širokih pogledov na problem koruptibilnosti**, predvsem zaradi previdnosti pred tovrstnimi pojavi in zlasti zaradi vzdrževanja javne pozornosti, morebitnega pravočasnega odkrivanja in ne nazadnje zaradi preprečevanja, kolikor pri tem sploh ne gre za uspešnost dokumentiranja pojavov zaradi morebitnega kasnejšega pregona.

Opredelevanje korupcije za nepravno, splošno in predvsem javno rabo z moralnimi izhodišči je širše in na splošno posredno ali neposredno **zadeva poštenost in nepristranskost javnih delavcev, uslužbencev** ali skupin ljudi z javnimi pooblastili. Poudarja pozornost pravilnemu oz. ustreznemu ravnanju pri opravljanju dejavnosti, vzdrževanju zupanja, varovanju uradnih informacij ali dokumentacije, ki jo upravljajo v službi, in vabi k pravilni rabi pravic in dolžnosti, ki jih imajo v tem razmerju. Skratka, varnost pred korumpiranjem gre celo tako daleč, da se pri tem ne pozablja niti na ljudi, ki so bili nekoč javni delavci ali oblastniki, ali ki so kakorkoli imeli javna pooblastila, pa bi jih lahko različno uporabljali za svoje ali tuje koristi⁸ še kdaj kasneje.

Glede na to ponekod korupcijo ločujejo na kazniva dejanja in disciplinska ravnanja in nasploh **naštevajo ravnanja, ki vsebujejo korupciogene sestavine**, kolikor neko ravnanje že samo po sebi ni korupcija ali pa se povezuje s številnimi pojavi, ki naj bi vsebovali sestavine podkupljivosti in to ne glede na to, ali gre za javne delavce ali druge ljudi.

Sodobni pogledi na korupcijo se torej ne zadovoljujejo samo s kazenskopravnim problematiziranjem, ki je sicer potrebno za sodno obravnavanje, ampak segajo v širšo problematiko, zlasti zaradi kakršnegakoli ukrepanja v pomenu javne budnosti in kriminalne prevencije.

2. Pojavne oblike

Najpomembnejša oblika korupcije je **zlorabljanje javnih vlog in virov za zasebne koristi**. Pri tem gre za redistribucijo dobrin, pravic, možnosti in privilegijev na način, ki je v nasprotju z dolžnostmi oz. pričakovanji. Četudi iz tega lahko izhaja zahteva po

reformah ali preureditvi določenih dejavnosti, se štejejo za nemoralno ali kriminalno dejanje.

Kolikor sprejmemo izhodišče, da so **korupciogeni dejavniki splošni in posebni**, potem smemo tudi trditi, da je korupcija lahko tako **globalna kot drobna**. Globalna, ker se navezuje na družbenogospodarski ali politični sistem, na posamezne segmente oblasti in gospodarjenja, kot odraz neke kulture ali širših dejavnikov družbene dezorganizacije in anomičnosti, kolikor ni kar organizirani kriminal. Zlasti organizirani kriminal, tako konvencionalni in mafijskega tipa kot gospodarskoposlovni, največkrat ne more brez podkupovanja, saj le-to pomeni zanje možnost ne le delovanja, ampak tudi preživetja.

Drobna korupcija pa je lahko vsakdanji pojav sprejemanja in dajanja daril in sodi v »kulturo daril«, dajanja in sprejemanja podkupnin, nudenje provizij. Pojavlja se ob podeljevanju koncesij in sklepanju pogodb in naročil, javnih del, ob tujih vlaganjih, ob najemanju bančnih posojil, stanovanjskih posojil, ob zagotavljanju določenih interesov različnih »lobijev«, ob ustvarjanju »črnih fondov«, ob pranju denarja, ob zgrešenih naložbah, ob dajanju subvencij in pri sanacijah bank, pri vplivanju na »neko politiko« in zaradi strankarskih interesov, pa zaradi utišanja škandalov in preprečevanja afer itd. Pri nas se danes pojavlja korupcija v zvezi z divjimi privatizacijami, ob delovanju različnih skladov, z dajanjem neupravičenih posojil podjetjem v sorodniški ali prijateljski lasti, s povečevanjem poslovnih stroškov zaradi provizij (in s tem neplačevanje davščin) ter ustanavljanjem različnih »by pass« podjetij.

Nepoštenost, korumpiranost ali vsaj brezbriznost je mogoče pričakovati v kakršnikoli povezavi z delovanjem različnih institucij, ki imajo v rokah ključne vzvode gospodarskega, finančnega, če ne političnega življenja, zaradi česar se govori o finančnih, igralniških in borznih lobijih⁹ in še čem. Sploh bo lobiranje pri nas postalo vir korupcije, zlasti na tistih področjih, kjer imajo na voljo velike proračunske vire, ki bodo pomenili možnost zasluka (tudi nepoštenega), možnost povezovanja različnih ljudi zaradi doseganja nekih posebno pomembnih ciljev (npr. družba za ceste DARS — prav v gradbeništvu je v Nemčiji največ kriminala in korupcije tako, da pišejo o t. i. »Baumafiji«). Korupcija se razvija v povezavi s črnimi gradnjami, v zvezi z nizkimi obrestmi za posojila raznim podjetjem, ob ocenjevanju vrednosti družbenega premoženja in ob lastninjenju, vračanju premoženja lastnikom, v zve-

⁷ Johnston, s. 165.

⁸ Reed, s. 199—200.

⁹ Kovač, s.: Kdo vlada v Sloveniji, Mladina, 28. 2. 1995, s. 13. 17.

zi s prispevki podjetij in zasebnikov političnim strankam, ki se na ta način korumpirajo, in sploh z nastajanjem tržnega gospodarstva, dokapitalizacije delovnih organizacij in z vračanjem »kapitalizma« v vsej njegovi pokvarjenosti, brezobzirnosti, tekmovalnosti, izkoriščanju in dobičkarstvu.

»Tranzicija« je čas, v katerem se razrašča ne le globalna in strukturalna, marveč tudi **množična korupcija** ob strankarskopoličnem eksperimentiranju z družbeno lastnino in z iskanjem oz. določanjem njenih lastnikov. Zdi se, da ni pomembno, kako se lastnini, ampak da se lastnini, pri čemer se tudi z neukrepanjem (glej 3275 nerešenih gospodarskih prestopkov) povzroča gospodarska, predvsem pa moralna škoda. V gospodarski poslovnosti se vsepovsod zlorablajo priložnosti in to s stečajem, denacionalizacijo, privatizacijo in drugimi oblikami škodljivega povezovanja, ne nazadnje tudi po načelu: »majhne se obesi, velike pa pusti pobegniti«. ¹⁰ Na to kažejo vse slovenske »afere« zadnjih let in velike obravnave kot so Elan, Slovin, Metalna, Primex, Smelt, Safti, Adit, pa Catch the Cash itd.

»Bakschisch — Mentalität«¹¹ postaja čedalje bolj pomembno sredstvo za doseganje ciljev povsod po svetu in tudi **pri nas bomo čedalje bolj ogroženi s korupcijo**. Če imamo sedaj opravek le s posameznimi pojavi, ki prihajajo pred nadzorstvo, se moramo polagoma sprijazniti ne le z individualno in skupinsko, ampak se je treba pripraviti tudi na strukturalno korumpiranost, ki jo bomo dolga leta odplačevali z davki.

Zato naj velja načinom korupcije največji poudarek. Hkrati pa moramo v naši mali državi spoznavati korupciogene dejavnike in tovrstne tipologije. Slovenija bo čedalje bolj ogrožena z gospodarskim kriminalom. Kajti naša globalna družbena dezorganiziranost ponuja najrazličnejše priložnosti. Od tod **potreba spoznavati tako stare kot nove možnosti za korupcijo** in to javne kot zasebne. Še posebnost, ker so meje med vrednotami in tistim, kar niso, ali onim kar so včeraj bile, pa danes niso več, oz. med tistim, kar je bilo in onim, kar naj bo, odvisne ne le od globalne usmeritve (kolikor jih sploh imamo in za koga), marveč od zavesti v vsakem izmed nas, ki bivamo v neintegrirani družbi s konfliktnimi pogledi na življenje in ga moramo živeti, vključno z negativnimi pojavi, ki predstavljajo tako primitivno izigravanje kot rafinirane strategije zlorabljanja javnih virov. Zato bo **korupcija od izjeme čedalje bolj prehajala v pravilo in postajala vsakdanja prak-**

sa,¹² še posebej s prodajo podjetij tujcem, z lastni-njenjem podjetij bank in medijev in sploh z »raz-grabljanjem« družbenega premoženja.

3. Etiološko obravnavanje

V etiološkem obravnavanju korupcije so nastale prenekatero teorije, ki jih ne gre posploševati, že zaradi tega ne, ker **so večinoma prilagojene posameznim področjem poklicne dejavnosti**, za katere so nastale. V posameznih splošnih kriminoloških teorijah pa vedni najdemo dosti o sestavinah koruptibilnosti, da lahko to znanje uporabljamo tudi za dojetanje tega pojava, ki lahko izhaja iz anarhičnosti, anomičnosti, socialne dezorganizacije, priložnosti, nesposobnosti ali pomanjkljivosti nadzoro-vanja, iz napak določene osebnosti in še iz marsičesa, kar je v kriminalni etiologiji znano, da ustvarja prav določeno odklonsko oz. nezaželeno vedenje. Zato splošni vplivi na korupcijo niso prav nič drugačni kot za katerikoli drugi kriminal in jih je iskati v možnosti, ki sprožajo kriminalne tendence, za katere že od nekdaj pravimo, da so biopsihosocioeko-nomski. Pri tem je seveda lahko marsikaj odvisno od tega, kaj je pri kom bolj poudarjeno oz. kaj ima večjo težo ali pomen. Ne nazadnje nas na to spominja tudi marsikateri rek, kot npr. »Kdor dobro maže, dobro pelje«, ali »Vsak človek je podkupljiv in samo cene razločujejo ljudi«, itd.

Spoznavanje korupcijske etiologije moti prikri-tost pojava, ki je največja med vsemi vrstami kriminalitete in odklonskosti. Zato t. i. »temno polje« ni majhno in se ga tudi kriminološke raziskave nikoli ne lotevajo. Vzrok za to velja iskati v vnaprejšnjem domnevanju neuspešnosti ugotavljanja tovrstnega delovanja, ki sodi med najbolj konvencionalni kriminalni pojav v zgodovini, le da mu nove družbene okoliščine vedno dajejo ustrezne poudarke.

Pri korupcijski praksi velja vedno **upoštevati raz-mere, v katerih se razvija koruptibilnost**. Zato pri obravnavanju korupciogeneze ne gre nikoli pozabiti na gospodarske, politične, socialne, pravne, psiho-loške, kulturne, zgodovinske in druge okoliščine, v katerih se pojavlja. Nekatere dejavnosti so čestokrat že vnaprej znane kot koruptivne in pomenijo v etiološkem smislu »nevarno stanje«, ki opozarja na poostritev nadzoro-vanja. **Nadzorstvo je pomemben dejavnik pri omejevanju korupcije** in menijo, da je »zaupanje sicer veliko vredno, toda kontrola je ven-darle boljša«.

¹² Müller, s. 510 in 511.

¹⁰ Kilian, s. 254.

¹¹ Na svetu, po domnevah, letno porabijo okoli 50 mi-lijard DEM za tako imenovano »mazanje«, samo v Nemčiji okoli 5 milijard, glej: Schauptensteiner, s. 514.

Ker se danes korupcija pojavlja in razvija kot proces,¹³ iščejo razlago zanjo v družbenem pluralizmu, v nastajanju sodobnih političnih vlog in v sistemu javnega reda. Zato tudi koruptibilnost dobiva nov pomen, zlasti v okviru svojih družbenokulturnih in formalnopравnih standardov, zaradi česar naj bi bila korupcija »katerakoli dejavnost, motivirana z interesom ogrožati povezujoča pravila porazdelitve in uporabe znotraj posameznikove odgovornosti«. ¹⁴ In to zaradi docela zasebnih ugodnosti. S koruptibilnostjo se torej (kot z marsikaterim drugim kriminalom) vpliva na porazdeljevanje dobrin, kar je sicer legalno uravnavano po nekih zakonitostih, s **korupcijo pa se želi spreminjati utečeni sistem**. Korupcija je moteča, ker načenja razmerja med gospodarstvom in upravo, negativno deluje na ureditev posameznih pristojnosti, ki jih je včasih tudi težko nadzorovati, zamegljuje meje med dopustnim preporazdeljevanjem oz. s še sprejemljivim in tistim, ki ni več, vpeljuje pravni nered in vznemirja javnost, vzburja motiviranost za nedopustno delovanje ter ogroža integriteto institucij, zlasti državne uprave in posameznikov v njih. S tem pa načenja pričakovani sistem javnega reda, ki zato ni več tisto, kar naj bi bil, marveč nasprotno, vzbuja nezaupanje zlasti v mehanizme oblasti. Tudi s tem v zvezi se pojavlja prepričanje, **da vlada in oblast pogosto sami ustvarjata korupcijo**, čeprav je razlogov za takšno mnenje iskati tudi v neustreznih zakonodaji, v nepravčasnem sprejemanju predpisov, v neregulaciji nekaterih vprašanj, v oklevanju pri organiziranju potrebne nadzorstva in še v čem, kar ustvarja (javno) prepričanje, da je sama oblast korumpirana in strukturno povezana s koruptivnimi procesi. To velja zlasti za današnje slovenske razmere in tranzicijske težave v lastninjenju vsega tistega, kar je bilo nekoč družbena lastnina, zdaj pa prehaja v roke zasebnikov, ki bodo v bližnji prihodnosti predstavljali majhen razred kapitalistov z večino slovenskega premoženja. In če tako gledamo na te etiološke procese, potem je jasno, da je pri nas **korumpiranje v polnem teku in je motivirano s pridobitništvom, ki ga vzpostavlja sam sistem v globalnem smislu**. Ker je tako, moramo etiologijo korupcije iskati v tem prehodnem obdobju, v katere se tudi **tehnike nevtralizacije in odgovornost za korupcijo** razlaga z globalnimi družbenimi spremembami in ne le z individualno nemožnostjo in deviantnostjo.

Seveda je korupcija lahko tudi odraz posameznikove osebne psihopatologije, ki je ne moremo pre-

zreti pri obravnavanju vpliva na ta pojav, toda ta plat gotovo zbledi pred nevarnostjo korupciogeneze, ki izhaja iz same ureditve slovenske realnosti.

4. Korupcijska viktimteta

Korupcija bodisi kot kaznivo dejanje bodisi kot pojav, ki ga samo moraliziramo po nekih izhodiščih nepravne narave, je zanimivo razmerje, zlasti če ga obravnavamo po glediščih, ki veljajo za **razmišljanje o kriminalni dvojici** (penal couple). Zato se lahko vprašamo kdo je kaj v tem paru? Storilec naj bi bil tisti, ki je dejaven in ustvarja posledico, oškodovanec — žrtev pa trpeči oz. tisti, ki mu je nanoseno »zlo«, ki sproža potrebo po ugotavljanju okoliščin za odločitev: ali je sploh storjeno kaznivo dejanje, kdo ga je storil in kdo je zanj odgovoren.

Korupcija pa je dogodek, v katerem izgubi konvencionalno razpravljanje o »dvojici« svoj smisel, ker je njen pomen v temelju drugačen. Kajti zakonodaja ne le inkriminira ampak tudi penalizira oba. Žrtve v tem »kriminalem paru« praktično ni — ker sta oba storilca, ne glede na to, kdo od njiju je imel bodisi aktivno bodisi pasivno vlogo in ne glede na to, kdo od njiju je »potegnil daljši konec«, kar je lahko spet čisto subjektivno in odvisno ne le od posledic, ampak tudi od cilja, ki ga je kdo izmed njiju želel doseči. Zato bi lahko, vsaj načeloma, rekli: **pri korupciji ni žrtev, vsi so storilci**, vsaj formalistično gledano. Kolikor bi tako presojali to viktimokriminalološko ali kriminoviktimološko razmerje, bi rekli, da je korupcija kriminal brez žrtev. Vendar pa ni tako.

Korupcija, bodisi kot pojav bodisi kot družbeni proces in korumpiranost v ožjem ali v širšem smislu, kazenskoppravno ali moralistično, je vendarle dogajanje z globalnimi konotacijami. Ogroža neke širše vrednote, kot so zaupanje, poštenje, etičnost, odgovornost in vse, kar lahko pričakujemo od nekoga, ki ima javno pooblastilo, s katerim se lahko ogroža javno zaupanje in **ustvarja masovne posledice, ne le čisto individualne, parcialne ter povsem obrobne**. Zlorabljanje javnih pooblastil in kakršnihkoli drugih javnih funkcij pa ima vedno daljnosežne posledice, zaradi česar v viktimološkem smislu ne moremo več govoriti ne o primarni ne o vzajemni viktimizaciji in ne o kriminalu brez žrtev.

Če je tako, potem velja oškodovanost iskati v občutljivosti javnosti; v docela nepersonificiranih žrtvah, ki so prizadete bodisi materialno bodisi moralno; v ustvarjanju množične apatičnosti na eni strani in nazaupljivosti in ogorčenosti na drugi in še

¹³ Johnston, s. 157—159.

¹⁴ Tarkowski v navedbi Johnston, s. 160.

zlasti v oblikovanju in razvoju moralne škode velikih razsežnosti in še kako drugače.

Zato korupcija in koruptibilnost in sploh korupciogeneza ustvarjajo terciarno viktimizacijo globalnih razmer, ki moti družbeno ureditev, majhno državo pa še toliko bolj in še posebej, če je »v prehodnem obdobju«.

»Prehodnost« pa je nasploh polna viktimitete, tako primarne kot sekundarne, da sploh ne omenjamo terciarne, ki je zanjo najbolj značilna. Značilna je po tem, ker redistribuira premoženje, ki ga je težko nadzorovati, ker onesposablja nadzorovanje, ker dopušča če že ne nezakonito pa vsaj nemoralno prilaščanje, ker dovoljuje nepravilnost in neenakost, ker omogoča zlorabljanje politične in ekonomske moči in ker spreminja socialni in družbeni status širokih množic, predvsem malih ljudi in jih potiska v nezavidljiv položaj (stečajni, brezposelnost, neoprepektivnost mladih in izobraženih, razprodaja lastnine tujcem itd.), s čimer ogroža ne le njihovo sedanjost, ampak tudi prihodnost, in ne le današnjih generacij, ampak tudi njihovih potomcev.

Zato je tale naš čas sam po sebi korupciogen in ga ne kaže meriti samo po posameznih dejanjih dajanja oz. jemanja podkupnine ali neupravičenega dajanja in sprejemanja daril, ampak po globalnih razmerah, ki ustvarjajo masovno nemoralno ustrezajočo koruptibilnosti, s katero se spreminja neka ureditev v čisto drugo, z drugačnimi vrednotami zlasti glede lastnine, solidarnosti, bogatenja, izkoriščanja, tekmovalnosti in brezobzirnosti in s tem v zvezi tudi glede pravičnosti in enakosti.

Zato je naša koruptibilnost »politically — contented concept«,¹⁵ ki nastaja in se razvija v součinkovanju različnih osebnih interesov, pravnih standardov in kulturnih norm, ki skupaj z družbeno ureditvijo oblikujejo sistem javnega reda«,¹⁶ ki je tak kakršen je, tako kriminogen kot verjetno še nikoli ni bil doslej. Toda značilnost je prav v tem, da je korumpiranost slabo opazna, ker se skriva za najrazličnejšimi oblikami, ki so navidezno povsem v redu in legalne, toda v končni posledici prinašajo globalno oškodovanost. Zato nam prav na tem področju primanjkuje javne budnosti. Le sredstva javnih občil nas opozarjajo na tovrstno viktimiteto. Ker pa dogodke, pojave in vplivne ljudi sredstva obveščanja čestokrat senzacionalizirajo, so nam tovrstne informacije dosti bolj v zabavo kot v opozorilo. Toda »protikorupcijska liga«, ki naj bi se borila proti pojavom korupcije v javnem življenju, vendarle poudarja to problematiko (po anketi Dela z dne

5. 3. 1994 s. 2 je na vprašanje, ali je protikorupcijska liga potrebna, odgovorilo z »da« 48,7% respondentov, z »ne« 27,2% in z »ne vem« 24,1%).

5. Korupcija in kriminalna politika

Vsaka družba, ki želi »upravljati« s kriminalom, se mora danes ukvarjati tudi s korupcijo in to ne le v ožjem, ampak nasploh in v najširšem smislu. Zatiiranje in omejevanje kakršnekoli korumpiranosti zato sodi v kriminalno politiko vsake sodobne družbe in to toliko bolj, kolikor bolj je ogrožena z organiziranim kriminalom, kolikor bolj gospodarski kriminal prodira v različne oblike poslovnosti in v politiko in kolikor bolj se ustvarja razklanost med javnostjo in državo. O pomembnosti tega pojava v današnjem življenju je mogoče sklepati že iz tega, da ima sodobna država čedalje več mehanizmov za nadzorovanje nje same, hkrati ko se razraščajo tudi najrazličnejše oblike »civilne družbe«, ki opozarjajo državo in zlasti njene represivne mehanizme, kako slabo opravljajo svoje naloge.

Zato je marsikje t. i. »antikorupcijska politika« **razvidna iz posebne zakonodaje** (kot »lex specialis«) **ali pa iz vrste predpisov**, ki delno urejajo kakšna vprašanja vključno s kazenskim pravom. Ker s samo kazensko zakonodajo ni mogoče »pokriti« raznovrstnih položajev niti ljudi, ki bi lahko zbudili zanimanje v pomenu njihove koruptibilnosti, se vedno tudi posebej določajo posamezna škodljiva in nepoštena ravnanja, različne nepravilnosti ter morebiti moteči dogodki, ki segajo v korupciogenezo. Skratka, če že ne s specialno, pa se vsaj s kakšno drugo normo in »ad hoc« želi omejevati ne le dajanje in sprejemanje podkupnin, daril ali posredovati različne prednosti in ugodnosti, ampak tudi drugače vplivati na moralno državne uprave in gospodarsko-poslovnega sveta.

Tudi pri nas je leta 1994, predvsem zaradi pritiskov političnih strank v opoziciji, sklicevanja protikorupcijskih zborovanj in nekakšnih »lig«, prišlo do tega, da je bila slovenska vlada »potisnjena« v položaj, ko naj bi pripravila protikorupcijski zakon, od katerega se je veliko obetalo.¹⁷ **Po presoji** obstoječe ureditve in regulacije **najrazličnejših vprašanj** kot so: nezdržljivost javne funkcije s pridobitniško dejavnostjo, nezdržljivost posameznih funkcij ali del, konkurenčna klavzula, ureditev pravic do vpogleda v sodni register, dokapitalizacija, vrednostni papir-

¹⁷ Glej: Temeljna vprašanja in družbena razmerja, ki jih je treba urediti s protikorupcijsko zakonodajo, Po-ročevalec, št. 17/94, s. 61—68.

¹⁵ Gallie, W. B., v navedbi Johnston, s. 157.

¹⁶ Johnston, s. 157.

ji, revizija, varstvo konkurence, nadzorovanje izterljivosti slabih naložb oz. terjatev, bančni etični kodeks ravnanja, nadzor nad lastninskim preoblikovanjem, prodaja podjetij, problemi javnega dolga, državnega zadolževanja, upravljanja javnega dolga in še česa, **je vlada prišla do spoznanja**, »da nek poseben protikorupcijski zakon za to obdobje ne bi bil potreben in ustrezen. Prav tako tudi ne neka posebna protikorupcijska zakonodaja.¹⁸ Hkrati pa je vlada vendarle dala tudi nekaj zamisli, kaj naj bi še uredili v protikorupcijskem smislu v bližnji prihodnosti. Med drugim so bile nekatere zadeve, ki jih je kasneje regulirala kazenska zakonodaja, pooblastila državnega tožilca in računskega sodišča, določene z zakonom o preprečevanju pranja denarja ali predvidene v zvezi z deviznim poslovanjem, javnimi naročili, tujimi vlaganji ipd.

Vlada je tudi menila, da posebna protikorupcijska zakonodaja ne bi bila primerna in utemeljena, »saj bi izhajala iz osnovne ugotovitve, da je pri nas nepoštenega, nemoralnega, neetičnega, škodljivega in kaznivega delovanja tako posameznikov kakor tudi organiziranih subjektov... toliko, da vsekakor potrebuje oz. zahteva posebno — protikorupcijsko zakonodajo«.¹⁹

Morda bi naši vladi veljalo očitati optimizem v dveh smereh: najprej v zvezi s prikritostjo korupcije in nato v zvezi z domnevano vsemogočnostjo norm. In ker nimamo oblikovane kriminalne politike na splošno, potem seveda tudi do neke protikorupcijske politike ne moremo priti, čeprav jo zahtevajo opozicijske stranke, ki pa so jo tako zelo spolitizirale, da je vladna koalicija ni mogla sprejeti, ker bi s tem priznala svojo neučinkovitost. Kajti pri korupciji gre za »kontrolni delikt«²⁰ in za občutljivost tako javnosti kot vlade zanj in to toliko bolj, kolikor bolj je korumpiranost oz. kakršnakoli podkupljivost delikt uradništva, katerega omejevanje nedvoumno zahteva čisto **določeno ukrepanje in celovito sodelovanje države in družbe**. Obe morata dojeti pomen korupcije in zniževati strpnost do nje na najrazličnejše načine. Vladi pa je treba izraziti priznanje, da je prav v tem oziru poudarila pomen pospešenega ustvarjanja različnih kodeksov etičnih pravil oz. pravil ravnanja znotraj posameznih državnih organov, služb in drugih organizacij ter organov, čeprav je sicer, glede na razvoj naše bližnje prihodnosti, vendarle ostala na pol poti. In to predvsem iz »političnih« in ne iz kriminalnopolitičnih razlogov.

¹⁸ Prav tam, s. 67.

¹⁹ Prav tam, s. 67 in 68.

²⁰ Seidel, s. 4.

Kar se pri nas počenja v zvezi s korupcijo in sploh ob nekoncepirani kriminalni politiki zoper katekroli deviantnost, zoper najnevarnejšo pa še najbolj, **je le »kozmetično« popravljanje slovenske dejanskosti**, ki nima ne s kazensko in ne s preprečevalno politiko nobene zveze. Nasploh pa nimamo vizije, ker se vse prepušča ali posameznemu kaznovanju ali stihiji. Zato bi morali tudi tovrstno politiko zasnovati ne toliko za danes, temveč bolj »na dolgi rok« in to z ustreznimi strategijami in predvsem zaradi stabilnosti slovenske družbe, ki jo korumpiranost najbolj ogroža. Kajti bolj ko se bomo povezovali s svetom in bolj ko bomo od njega odvisni, bolj se bo treba spopadati s korupcijo, ki bo spremljala tako gospodarjenje kot kriminal. Zato se predvsem tu velja ravnati po načelu: »Kontrola je vedno boljša in cenejša.«²¹

6. Mednarodne razsežnosti korupcije

Kolikor gre iskati razloge za korupcijo v konfliktih med različnimi političnimi interesi in predvsem v razhajanju med državo in družbo, potem je korupcija večna in ne le lokalni ali regionalni pojav, ampak nekaj znatno širšega in globljega. Zato ne izhaja le iz raznovrstnega, uradniškega in gospodarskega kriminala, marveč tudi iz organiziranega in strukturalnega in ni sloja ali skupine, v kateri se ne bi dogajala ta deviantnost. In ker so: gospodarska poslovnost, mednarodno sodelovanje, stiki ljudi z različnih koncev sveta, hitro premagovanje velikih razdalj, menjava dobrin med državami itd. danes pojavljajo kot **nujne potrebe, ki izhajajo iz različnih integracij**, dobiva tudi korupcija mednarodne razsežnosti predvsem v dveh pogledih: po svojem nastajanju in pojavljanju ter po odzivanju nanjo.

Pri njenem nastajanju se čedalje bolj pojavlja internacionalna korupcija. Le-ta neredko izhaja že iz delovanja mednarodnih organizacij odvisno od tega, s čim se ukvarjajo in s kakšnimi fondi razpolagajo. Prenekatera podjetja in posamezniki ali njihove skupine na različne načine zlorablajo npr. evropske sklade in jemljejo iz evropskega proračuna ali z njim neustrezno ravnaajo. Tako je npr. kmetijstvo. Kot najbolj občutljivo področje so se pokazale subvencije za cigarete, mlečne izdelke, tekstil, olivno olje in meso.²² O poneverbah iz proračuna Evropske Unije obstajajo najrazličnejši podatki izvedencev, ki pre-

²¹ Schaupensteiner, s. 520.

²² Žitko: »Črna lista« podjetij, ki ropajo evropske sklade, Delo 18. 2. 1995, s. 24.

gledujejo izdatke.²³ Le-ti ugotavljajo, da se namišljeno finansirajo nasadi oljk, paradižnikov in drugih kmetijskih pridelkov. Pogosto izginjajo z jetni tovari blaga, zaradi česar nastaja ogromna škoda, hkrati ko »armada evrokratov« (ki jih je okoli 26.000) neusmiljeno zapravlja denar za svoje vzdrževanje, k čemur bo **tudi Slovenija prispevala svoj delež, ko bo sprejeta v to organizacijo**. Z odkritimi zlorabami, med katerimi korupcija in goljufije niso na zadnjem mestu, so bile leta 1994 povzročene ogromne škode, ki po nekaterih izračunih znašajo vsaj 5 odstotkov celotnega proračuna Evropske Unije.²⁴ Delež finančnih malverzij in drugih nepravilnosti se je leta 1994 povečal za 64 odstotkov v primerjavi s prejšnjim letom. Vsota oškodovanosti pa znaša 1,2% proračuna Evropske Unije, ki je leta 1994 znašal 80 milijard ekujev.

Iz kriminalne kazuistike raznih držav (kot npr.: princ Bernhard - Nizozemska je prejel 1,4 milijona dolarjev podkupnine; Androsch - avstrijski finančni minister je bil osumljen neupravičenega osebnega bogatenja; Meese - pravosodni minister ZDA je vpleten v podkupovalno afero; Takašita - predsednik japonske vlade je prejel podkupnine za 1,5 milijona dolarjev; Streibl - bavarski minister za pravosodje je prejemal usluge posameznih podjetij, ki so mu plačevala potovanja v tujino in mu brezplačno posojala drage avtomobile itd.) **je znano, da se v »korupcijske posle« vpletajo najpomembnejše politične, vladne in gospodarske osebnosti posameznih držav**. Hkrati vemo, da je korupcija najtežje odkrivati, zato gre za razmerja med »štirimi očmi« in za najvišjo stopnjo diskretnosti, zaradi česar je težko priti, ne le do indicev zanjo, ampak še bolj do ustreznih dokazov. Zato je korupcija povsod nevarna grožnja ne le demokraciji, ampak tudi normalnemu delovanju države, pravnemu redu in sploh človekovim pravicam, saj izničuje tako pravičnost kot enakost, predvsem pa zakonitost.

Zato boj proti korupciji ni samo zadeva posamezne skupnosti in odkrivanje države, ampak hkrati **mednarodna zahteva**, njeno omejevanje in zatiranje pa čedalje bolj potrebuje mednarodno sodelovanje. Zato tudi prihaja do skupnega povezovanja oz. protikorupcijskih konferenc (International Anti-Corruption Conference), ki so bile doslej: v Washingtonu 1983, New Yorku 1985, Hong Kongu 1987, Sidneyu 1989, Amsterdamu 1992, Meksiku 1993 in na Malti 1994.

²³ Mašanović: Goljufi pridno molzejo blagajno EU, Delo 23. 1. 1995, s. 6.

²⁴ Žitko, prav tam, s. 24.

²⁵ Žitko: Zlo finančnih goljufij se širi v Evropski Uniji, Delo 31. 3. 1995, s. 56.

Mednarodno združenje sil za boj proti korupciji terja tesnejše povezovanje, izmenjavanje izkušenj in obveščanje, specializiranost pregona in ukrepanje na različnih področjih z najrazličnejšimi mehanizmi, intervencijsko zakonodajo ali prilagajanje zakonodaje za ravnanje s tem pojavom, nenehno spremljanje in proučevanje korupcijskih pojavov itd., tja do sestavljanja »črnih list« sumljivih glede mednarodne finančne kriminalitete oz. finančnih malverzij. Potrebne so celokupne strategije zatiranja, vključno z odkrivanjem možnosti pranja denarja. Prav države, ki se bodo vključevale v Evropsko skupnost, bodo v marsičem »Eldorado« za kriminalne tujce. Morda je bilo geslo pete konference v Amsterdamu, leta 1992: »Gledati v prihodnost in nadzorovati korupcijo s pogledom na naraščajočo internacionalizacijo,«²⁶ toliko bolj pomembno vodilo, ker je začelo pravočasno opozarjati na globalizacijo in prepletenosti koruptivnih praks.

»Evropa brez meja« tako kot prinaša kateremkoli kriminalu, korupciji pa še toliko bolj, ob neoviranem pretoku blaga, kapitala, storitev in ljudi, **možnosti za vpletanje v kakršnekoli dobičkanosne dejavnosti**. Zato se že velja vprašati z vso zaskrbljenostjo, koliko smo se pripravljene spopadati s tem pojavom, ko še mnogih lastnih »afer« ne zmoremo razčistiti in jih pripeljati do konca, tako da bi sploh vedeli pri čem smo, če že nič drugega. Integracije različnih vrst pa nas bodo nenehno postavljale pred dileme, kako se pravočasno varovati pred nevarnostmi, ki prihajajo od zunaj, z močjo denarja, s pretkanostjo in daljnovidnostjo kriminalnega zlorabljanja za doseganje čim višje stopnje dobička na slovenskih tleh. In če ne moremo pomesti s svojo lastno koruptibilnostjo, potem je toliko manj pričakovati, da bomo kot majhni in obrobni v Evropski Uniji vplivali na to, da bi **uspešno zniževali družbene stroške, ki bodo z njo nastajali**, četudi bi se kot »nova praksa« pojavljala v starih oblikah. Neznanimu pa se je mogoče toliko bolj uspešno upirati, kolikor bolj smo pripravljene nanj. Prav zaradi tega pa je s pričakovanim »dobrim« v Evropski Uniji napovedovati tudi veliko »zla«, zaradi česar tudi »evroskepticizem« ni tako nesmiseln.

7. Pomen proučevanja in raziskovanja

Kakovost kriminološkega raziskovanja deviantnih pojavov ni odvisna samo od sposobnosti, domiselnosti in teoretične ustvarjalnosti samih kriminologov, marveč predvsem od dostopnosti po-

²⁶ Kolthoff, s. 150.

datkov. Če bi se tovrstna raziskovanja opirala samo na uradne statistike o kriminaliteti, potem bi lahko rekli, da je pomen korupcije, ki jo v njej predstavlja, predvsem dejanje in sprejemanje podkupnine in daril, v glavnem zanemarljiv in obrobni pojav, ki mu ni treba posvečati posebne pozornosti, zlasti pa ne v smislu pričakovanja neke »družbene metastaze«, ki načinja sodobni svet. Nemožnost spoznavanja koruptivne prakse je zato glavna ovira za proučevanja podkupljivosti. Že zato je **raziskovanje tovrstne nepoštenosti močno omejevano in določeno z razpoložljivosti ustreznih informacij.**

Korupciologi pogosto razlagajo korupciogene procese in pojave s posameznimi teorijami. Že samo korupcijo v policiji pojasnjujejo z nekaterimi teorijami, ki so pretežno monokavzalne in jih v marsičem vsaj smiselno lahko prenašamo na kakšno drugo področje, vendar pa je pri tem čutiti predvsem pomanjkanje interdisciplinarnosti in splošnosti, čeprav lahko naletimo še na kakšne posamezne socialne in kulturnoantropološke vidike. Ker pa so tudi raziskovanja korupcije, tako kot marsikatera druga, tudi »politična, politično-upravna, kriminološka, kazenskoupjavna ali kar korupciološka²⁷ pa še sociološka, kriminalistična, socialnopsihološka pa sociokulturna, formalnopravna in še kakšna, zahteva to področje tudi svojo metodologijo, ki seveda pogloblja prenekatero težavo in v marsičem predstavlja področje, o katerem vemo razmeroma malo. In če o čem malo ali nič ne vemo, ali le slutimo, kaj se dogaja, potem vse skupaj ni dosti vredno, hkrati ko je lahko tudi zavajajoče. Tudi zato morda nastajajo pozivi, naj korupcije preveč ne dramtiziramo, hkrati ko ne smemo nikoli pozabiti nanjo. Z njo se velja raziskovalno spoprijemati tudi zaradi tega, ker so razlogi zanjo tako organizacijsko strukturni kot docela osebnostni. Oboje pa opozarja na težo pojava in na vrzeli v katerikoli družbeni skupnosti in njenih segmentih. Kolikor seveda tako gledamo na vire sodobne korupciologije, ugotovimo, da njena **omejevanost ali kar nesposobnost izhaja iz nezadostnosti kontrolizmov**, od katerih bi pričakovali ustrezne prispevke, če ne za obvladovanje, pa vsaj za poglobljanje v korupcijsko pojavoslovje, kolikor bolj je »vzročnost« problematična in nedosegljiva.

Nemoč nadzorstvenega sistema torej onemogoča, da bi o korupciji več vedeli pa tudi, da bi jo primerno raziskovali in predvidevali. Predvidevanje pa vedno omogoča (pravočasno) ukrepanje, da se tisto, kar se pričakuje, ne bi zgodilo. To pa predvsem pomeni, da bi morali spoznavati najprej tiste globalne in

posebne procese ter tokove, ki dopuščajo zlorabo posameznih družbenih položajev ali statusov za takšno ravnanje, ki jih nikoli ni malo. Vedno pa jih ustvarja nek sistem — ali družbenopolitični ali gospodarski ali poslovni ali državnopravni ali kulturnovzgojni ali kakršenkoli drugi. Vedno gre torej za **ureditev, ki vsebuje korupciogenezo kot določeno zunanjo priložnost**, v katero »zapadajo« posamezniki glede na dispozicije, ugodne za »podkupljivost« in to ne glede na kateri strani se kdo pojavlja v »kriminalnem paru« oz. kazenski dvojici — kot tisti, ki daje ali tisti, ki sprejema.

»Korupciologija« kot znanje o podkupovanju in dojemanju podkupljivosti najbrž ne more stati zunaj dogajanj in jih proučevati samo zaradi svoje »akademskosti« in kriminološke antiutilitarnosti. Danes bi bilo zlasti za slovenske razmere preveliko razkošje, če korupciološke raziskave ne bi prinašale tudi kaj koristnega za prakso in ne le »proizvajale« bistroumnost zaradi nje same. Kajti prav v tem obdobju naše zgodovine se dogajajo revolucionarne družbene spremembe, ki zaradi prerazporeditve dobrin ustvarjajo elito bogatih in večino revnih in to zaradi lastninjenja tistega, kar je bilo nedavno last vseh. Ravno sedaj je tisti »trenutek« naše kriminologije s korupciologijo (če bi jo imeli), ki ga ne bi smeli prepuščati drugim, četudi čustveno pomembnim pojavom. Kajti nekateri družbeni procesi in pojavi so morebiti taki, da je njihovo raziskovanje mogoče brez škode preložiti na kasnejši čas, medtem ko je ves gospodarski in s tem korupcijski kriminal »tema dneva« s posledicami za našo prihodnost. Zato mislim, da bi bilo v tem trenutku tovrstno spoznanje tudi kriminalnopolitično koristno, hkrati ko je lahko prispevek k morali, ki v slovenski družbi že nekaj časa upada in je ni mogoče dvigniti niti z različnimi etičnimi kodeksi in deontologijo posameznih strok, ki imajo v korupciji pomemben delež.

Zato korupcije ne gre pozabljeni, predvsem pa ne politične in gospodarske. Znanje o njej bi moralo poleg ozaveščanja in moralnosti prinašati tudi določene prednosti za posamezne stroke in discipline, ki se tako ali drugače ukvarjajo s to problematiko, bodisi v okviru predvidevanja strategij in proaktivnega poseganja v njeno omejevanje, vključno z različnimi akcijami kot so »pozitivno nagrajevanje, vzgoja in usposabljanje ter mednarodno sodelovanje«,²⁸ upravljanje javnega mnenja in njegovih virov,²⁹ odpiranje vprašanj, katera ravnanja okoliščine in dejavnost ustvarjajo korupcijo³⁰ itd. Pri nas pa bi se

²⁸ Kolthoff, s. 155.

²⁹ Vazquez Nava, s. 171.

³⁰ Reed, s. 195.

²⁷ Golob, s. 1575.

morali še toliko bolj ukvarjati s tem, kako **depolitizirati dojetanje korupciogeneze in boja zoper nepoštenost in zlorabljanje** (javnega) zaupanja, kako to problematiko odvracati od strankarskih politik in jo uravnovati v sistemsko upiranje korupciji (četudi prikriti) tako konvencionalnega kot

nekonvencionalnega tipa ob spoznanju, da je korupcija predvsem delikt, ki spremlja prenekatero druge.³¹

Rokopis končan 9. 4. 1995.

³¹ Ciupka/Schmidt, s. 200.

LITERATURA:

1. Blalock, J.: Mismanagement and corruption. **Police Studies**, Cincinnati 15 (1992) 4, s. 184—187.
2. Bracey, D. H.: Police corruption and community relations: community policing. **Police Studies**, Cincinnati 15 (1992) 4, s. 179—183.
3. Brezigar, B.: Mednarodna konferenca o goljufijah, korupciji in poslovnem kriminalu v Liverpoolu. **Pravosodni bilten**, Ljubljana (1993) 3—4, s. 97—99.
4. Ciupka, J.; Schmidt, U.: Beispiele gefällig. **Kriminalistik**, Heidelberg 43 (1990) 10, s. 507—511.
5. Ferchland, B.: Wer gut schmiert, der gut fährt, **Kriminalistik**, Heidelberg 42 (1988) 10, 549—555.
6. Ferlinc, A.: Kazensko pravo kot ovira pojavom korupcije. **Pravnik**, Ljubljana 41 (1986) 11—12, s. 527—532.
7. Golob, M.: Težavno spoprijemanje s korupcijo. **Teorija in praksa**, Ljubljana 25 (1988) 11—12, s. 1570—1580.
8. Jelačić, M.: Metodika odkrivanja i dokazivanja krivičnih dela primanja i davanja mita. **Bezbednost**, Beograd 33 (1991) 2, s. 141—157 in 33 (1991) 3, s. 255—265.
9. Jerovšek, J.: Razvojna kriza jugoslovanske družbe z vidika krize vodenja gospodarskih organizacij. **Organizacija in kader**, Kranj 19 (1987) 9—10, s. 589—601.
10. Johnson, M.: Corruption as a process: lessons for analysis and reform. **Police Studies**, Cincinnati 15 (1992) 4, s. 156—166.
11. Kanduč, Z.: Možnost razvoja teoretične kriminologije v razmerah kapitalističnega zatiranja in izkoriščanja. **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, Ljubljana 45 (1994) 4, s. 311—325.
12. Kilian, G.: Korruption in Bauwesen. **Kriminalistik**, Heidelberg 48 (1994) 4, s. 249—254.
13. Kolthoff, E. W.: Introduction. **Police Studies**, Cincinnati 15 (1992) 4, s. 150—155.
14. Lang, K.: Korruption — postilenz unserer Tage. **Kriminalistik**, Heidelberg 47 (1993) 6, s. 363—366.
15. Markham, G. R.: Organised crime and corruption: the police. **Police Studies**, Cincinnati 15 (1992) 4, s. 175—178.
16. Middendorf, W.: »Unierschleif und Korruption im Rahmen des üblichen...«. **Kriminalistik**, Heidelberg 39 (1995) 3, s. 160—164 in 39 (1985) 5, s. 276—277.
17. Müller, U.: Morens, P.: Der Korruption auf der Spur. **Kriminalistik**, Heidelberg 49 (1995) 2, s. 103—106.
18. Müller, U.: Korruption in der öffentlicher Verwaltung. **Kriminalistik**, Heidelberg 47 (1993) 8—9, s. 509—516.
19. Reed, A.: Public awareness of corruption. **Police Studies**, Cincinnati 15 (1992) 4, s. 191—201.
20. Schaupensteiner, W.: Bekämpfung von Korruptionen — delinquenz. **Kriminalistik**, Heidelberg 48 (1994) 8—9, s. 514—524.
21. Schaupensteiner, W.: Korruptionen — Kartelle. **Kriminalistik**, Heidelberg 44 (1990) 10, s. 507—511.
22. Schmidt, U.: Regierungs und Vereinigungs — kriminalität. **Kriminalistik**, Heidelberg 47 (1993) 3—9, s. 521—528.
23. Seidel, B.: Nimmt die Korruption zu? **Kriminalistik**, Heidelberg 47 (1993) 1, s. 2—9.
24. Temeljna vprašanja in družbena razmerja, ki jih je treba urediti s protikorupcijsko zakonodajo. **Poročevalec**, Ljubljana (1994) 17, s. 61—68.
25. Vazquez, Nava, M. E.: Controlling corruption as a social responsibility. **Police Studies**, Cincinnati 15 (1992) 4, s. 167—174.

Criminological Views on Corruption

Janez Pečar, L.L.D., Professor of Criminology, Rozmanova 2, 61000 Ljubljana, Slovenia

In recent years, corruption, with its diverse forms and the deviance accompanying it, has come to the attention of all factors dealing in whatever way with the moral situation of a given society. In regard to these phenomena, even politics cannot stand aside, let alone the sciences which are meant to study the »dark sides« of human community. Societies which are faced by transition processes, economic anarchy, decline of the welfare state and social instability in general, are both more threatened by corruption and their control mechanisms are less apt to react effectively and in time to the symptoms of corruption. They perceive the phenomena of corruption and its causality very differently, in which it is necessary to stress that legally sanctioned forms do not present the only behaviour containing elements of corruptibility. Recognition of corruption is, however, hindered by its concealed nature and inadequate mastering of all the social currents and processes by which it is conditioned and motivated. Politics, power and governments often create grounds for corrup-

tion, which causes not only individual, but rather mass consequences and tertiary victimization of global dimensions. For this reason, there are trends towards the creation of an anticorruption policy as a part of general criminal policy, which would protect the economic and social management of society.

Since corruption is gaining considerable international dimensions, it has to be carefully observed, studied and researched, together with the economic, business and organized crime. The competent factors in Slovenia must continually follow what is happening elsewhere in the world and by what means (criminal law or moral) other resist it. The study of corruption should abandon its academic and criminological anti-utilitarian pose and, by a simultaneous depoliticization of this problem, begin to fight against corruption in Slovenia.

Key words: corruption, causes of corruption, victimization, criminal policy, research

UDC 343.351/.353